

JAN GREGOROWICZ

Rola planów techniczno-ekonomicznych w leśnictwie¹ Znaczenie i cel planów techniczno-ekonomicznych

Роль технико-экономических планов в лесном хозяйстве

The role of technical and economic plans in forestry

Wszystkie uspołecznione przedsiębiorstwa oraz zakłady zorganizowane według zasad pełnego wewnętrznego rozrachunku gospodarczego, działające w zakresie przemysłu, budownictwa, rolnictwa, leśnictwa, transportu i łączności, obrotu towarowego, gospodarki komunalnej i mieszkaniowej opierają swoją działalność na rocznych, szczegółowych planach zwanych planami techniczno-ekonomicznymi.

Plany te także są opracowywane przez niektóre jednostki budżetowe prowadzące działalność gospodarczą, określoną przez właściwych ministrów i prezydya wojewódzkich rad narodowych.

Roczne plany techniczno-ekonomiczne w odróżnieniu od planów wieloletnich, obejmując wszystkie strony działalności, są planami wykonawczymi. Są one potrzebne nie tylko jednostkom nadrzędnym, lecz przede wszystkim samym przedsiębiorstwom.

Wielkość zadań rzeczowych — produkcji, usług, obrotu itp. wynika z aktualnego poziomu wyposażenia technicznego przedsiębiorstwa, a więc zdolności produkcyjnej, przewozowej, liczby placówek handlowych istniejących i zaplanowanych do wprowadzenia. Ekonomiczny charakter planu polega na powiązaniu zadań rzeczowych z kosztami wykonania i innymi elementami działalności gospodarczej, wyrażonej w formie pieniężnej. Między elementami techniki i ekonomiki istnieje w planach ścisła współzależność i wzajemne uwarunkowanie; to wzajemne uwarunkowanie osiąga się na drodze ścisłego powiązania wszystkich wskaźników planu i ich szczegółowego uzasadnienia. Na przykład, zaplanowany przyrost rentowności przedsiębiorstwa musi być uzasadniony udoskonaleniem metod pracy, wzrostem jakości wyrobów czy usług, zwiększeniem przepustowości itp. Każde przedsięwzięcie techniczne i organizacyjne musi

¹ 1 stycznia 1971 r. Lasy Państwowe przeszły na nowy okres gospodarczy pokrywający się z rokiem kalendarzowym. Pomimo tego Komitet Redakcyjny zamieszcza w „Sylwanie” artykuł mgra inż. Jana Gregorowicza gdyż zawiera on uzasadnienie tego posunięcia, kwestionowanego przez niektórych pracowników terenowych LP.

Kom. Red.

z kolei być uzasadnione ekonomicznie, tj. musi być udowodniona jego celowość i efektywność na podstawie rachunku gospodarczego i analizy ekonomicznej. Wzajemne powiązanie planu techniczno-ekonomicznego zapewnia celowość i ekonomiczną słuszność wszystkich zaplanowanych przez przedsiębiorstwo przedsięwzięć, a określając cel, który chce się osiągnąć wskazuje środki do jego osiągnięcia.

Zasadniczym celem planów techniczno-ekonomicznych jest stworzenie podstaw całorocznej działalności gospodarczej przedsiębiorstw i sprecyzowanie określonego etapu rocznego wieloletnich planów.

W szczególności w planach techniczno-ekonomicznych powinno się dążyć do zapewnienia wykonania zadań, ze szczególnym zwróceniem uwagi na:

- osiągnięcie założonej wielkości produkcji, usług i obrotów oraz innych podstawowych zadań właściwych dla poszczególnych działów i gałęzi gospodarki narodowej,

- poprawę jakości produkcji, usług przewozów itp. oraz dostosowanie asortymentu produkcji, usług oraz form sprzedaży do potrzeb odbiorców rynkowych i pozarynkowych,

- rozszerzenie produkcji eksportowej oraz wydzielenie jej w tym celu jako odrębnego zadania zarówno wartościowego jak i ilościowego,

- rozszerzenie i wprowadzanie produkcji antyimportowej oraz wyrobów szczególnie deficytowych,

- wprowadzanie nowej techniki oraz przedsięwzięć organizacyjno-technicznych, mających wpływ na polepszenie wyników ekonomicznych działalności przedsiębiorstw, a w szczególności na obniżkę kosztów własnych,

- wykorzystanie jak najbardziej ekonomiczne mocy produkcyjnej maszyn i urządzeń,

- jak najbardziej efektywne wykorzystanie środków inwestycyjnych,

- poprawę organizacji produkcji i pracy, wykorzystanie rezerw wydajności pracy, ustalenie wielkości funduszu płac w ścisłym powiązaniu z niezbędnymi nakładami pracy i strukturą zatrudnienia,

- oszczędne zużywanie surowców i innych materiałów, zwłaszcza deficytowych,

- uzyskanie ekonomicznie uzasadnionego, zapewniającego rytmiczne zaopatrzenie produkcji, poziomu zapasów surowców, materiałów, towarów oraz przyspieszenie obiegu środków obrotowych,

- zapewnienie właściwych powiązań kooperacyjnych opartych na szczegółowych uzgodnieniach dostaw i umowach.

Plany techniczno-ekonomiczne sporządzane są zasadniczo na okres roku kalendarzowego. Wyjątkiem są plany państwowych gospodarstw rolnych i przedsiębiorstw lasów państwowych, obowiązujące na okres roku gospodarczego. (PGR — od 1 lipca do 30 czerwca następnego roku, przedsiębiorstwa lasów państwowych — od 1 października do 30 września następnego roku).

Plany techniczno-ekonomiczne są powiązane ściśle z rocznymi resortowymi lub terenowymi planami gospodarczymi i stanowią rozwinięcie narodowych planów gospodarczych i budżetu państwa przez zadania planowe i środki do ich wykonania, przekazywane przedsiębiorstwom przez ich jednostki nadrzędne. Wiąż planowania w przedsiębiorstwie

z planowaniem w skali całej gospodarki realizuje się przez składanie wniosków i projektów planu do opracowania NPG oraz w opracowywaniu planów techniczno-ekonomicznych na podstawie zatwierdzonych zadań dyrektywnych. Więż ta stwarza warunki prawidłowego, harmonijnego rozwoju przedsiębiorstw, skoordynowania ich pracy z działalnością innych przedsiębiorstw oraz przystosowania jej do realnych potrzeb i możliwości całej gospodarki narodowej.

Podstawę do sporządzenia przez przedsiębiorstwo planów techniczno-ekonomicznych stanowią:

— wieloletnie plany gospodarcze przedsiębiorstw, zatwierdzone przez ich jednostki nadrzędne,

— wskaźniki korygujące wieloletnie plany przedsiębiorstw przekazywane w ramach wstępnych wytycznych przez jednostki nadrzędne,

— wskaźniki dyrektywne zadań planowych i środków ich wykonania, wynikające z rocznych narodowych planów gospodarczych, przekazywane przedsiębiorstwom przez ich jednostki nadrzędne po rozpatrzeniu przez Radę Ministrów NPG i budżetu Państwa,

— porozumienia z odbiorcami i dostawcami,

— własne opracowania, materiały analityczne przedsiębiorstw oraz dane statystyczne.

Z narodowego planu gospodarczego wynikają dla przedsiębiorstwa jedynie główne zadania, natomiast plan techniczno-ekonomiczny ujmuje wszechstronnie całokształt działalności przedsiębiorstwa, stąd też zakres wskaźników planu jest znacznie szerszy od zakresu zadań dyrektywnych.

Zadania dyrektywne wynikające z rozdziału NPG mają moc obowiązującą dla przedsiębiorstwa przy opracowywaniu planu techniczno-ekonomicznego, tzn. nie mogą być pogarszane. Plan szczegółowy powinien zawierać poprawę wskaźników dyrektywnych (np. przez zwiększenie produkcji, obniżkę kosztów własnych, podwyższenie akumulacji).

Plany techniczno-ekonomiczne przedsiębiorstw opierają się z jednej strony na nakazie, jakim jest forma wskaźników dyrektywnych — z drugiej zaś na inicjatywie własnej i dostosowaniu szczegółowych zadań „odgórných” do własnego rozeznania możliwości i warunków pracy. Prawidłowe planowanie szczegółowe przedsiębiorstwa, słuszność założeń, realność planów i bezbłędność ich opracowania wzmacnia system bodźców stosowanych w przedsiębiorstwach i dla załóg. Stwarzają one materialną zachętę do prawidłowego planowania, a także do przekraczania zadań planowych. Bodźce tego typu są związane z wynikami finansowymi działalności, jako najbardziej syntetycznym wskaźnikiem działalności.

Bodźce te podkreślają znaczenie planów jako obowiązującego dla załóg zadania, dając wiele korzyści finansowych za ich prawidłową realizację. Sprzyja to takiemu opracowaniu szczegółowych planów odcinkowych, aby zabezpieczały one pełne wykonanie tych planów.

W szczególności dotyczy to odpowiedniego doboru asortymentu zabezpieczonego zapotrzebowaniem odbiorców gwarantującym sprzedaż, prawidłowej organizacji pracy zapewniającej maksymalne efekty przy minimalizacji środków, prawidłowe zabezpieczenie kooperacji z dostawcami i odbiorcami itp.

Problem polega jednak na tym, aby przedsiębiorstwo nie tylko ustalało prawidłowo plan w ramach wielkości określonych wskaźnikami

dyrektywnymi, lecz również maksymalizowało plany, tj. ujawniało posiadane rezerwy w momencie opracowania planu a nie dopiero podczas jego realizacji. Ujawnienie rezerw już na etapie planu (wzmocnienie roli planowania w przedsiębiorstwie, wzrost zainteresowania załóg wynikami finansowymi przy sporządzaniu planu rocznego, a tym samym mobilizacja wokół prawidłowej jego realizacji) jest korzystne dla przedsiębiorstw z punktu widzenia możliwości większego udziału w wynikach finansowych.

Takiego rodzaju bodźcami skłaniającymi przedsiębiorstwa do maksymalnej realizacji planów są obowiązujące zasady działania funduszu zakładowego lub funduszu za osiągnięcia ekonomiczne załóg i funduszu premiowego.

Plany techniczno-ekonomiczne składają się z następujących podstawowych części zwanych również planami, a w szczególności:

- a) produkcji, usług, obrotu (plan rzeczowy),
- b) produkcji eksportowej,
- c) zbytu,
- d) postępu technicznego i usprawnień organizacyjno-technicznych,
- e) zatrudnienia, wydajności pracy i płac,
- f) zaopatrzenia materiałowo-technicznego i zapasów,
- g) kooperacji,
- h) kosztów własnych,
- i) inwestycji i kapitalnych remontów,
- j) finansów.

Plany opracowywane są w sposób kompleksowy, uwzględniający wzajemne powiązania i zależności pomiędzy ich poszczególnymi częściami. Szczegółowy zakres planów techniczno-ekonomicznych określany jest w instrukcjach resortowych i zjednoczeń i uwzględnia specyfikę poszczególnych działów, branż i strukturę organizacyjną.

Plan produkcji leśnictwa składa się:

— z planu realizacji produkcji w cenach zbytu obejmującego ilość i wartość realizacji drewna wg sortymentów, ilość i wartość użytków ubocznych, wartość użytków z gospodarki łowieckiej, wartość sadzonek i drzewek; ponadto plan obejmuje wartość usług transportu leśnego, wartość produkcji pomocniczej i wartość robót budowlano-montażowych;

— z planu zagospodarowania lasu, opartego w zasadzie na wnioskach gospodarczych obejmujących zalesienie zrębów bieżących i zaległych, nieużytków, zadrzewienia, ochronę lasu itp.

Podstawą do sporządzenia planu wartościowego są plany ilościowe pozyskania drewna i użytków ubocznych z podziałem na sortymenty i grupy asortymentowe, plany wywozu, odstrzału zwierzyny, szkólek leśnych itp.

Zadania wyrębu określane są z jednej strony zapotrzebowaniem gospodarki narodowej na drewno — z drugiej szacunkami brakarskimi przy uwzględnieniu racjonalnej gospodarki drewnem, znajdującym odbicie w planach użytkowania lasu.

Uchwała nr 426 Rady Ministrów z 19 grudnia 1960 r. w sprawie opracowywania i zatwierdzania rocznych planów techniczno-ekonomicznych przez jednostki gospodarki uspołecznionej zobowiązuje ministerstwa

i urzędy centralne do zorganizowania prac nad planem techniczno-ekonomicznym podległych przedsiębiorstw w ten sposób, aby plany te zostały opracowane łącznie z częścią finansową w terminie najpóźniej 45 dni od rozpatrzenia przez Radę Ministrów NPG i budżetu państwa.

W paragrafie 5 tej uchwały określono, że plany techniczno-ekonomiczne powinny być opracowane w zasadzie w okresie między wytycznymi otrzymanymi od jednostki nadrzędnej a rozpatrzeniem przez Radę Ministrów NPG i budżetu państwa z tym, że ewentualne korekty wprowadzić należy po zatwierdzeniu NPG i budżetu państwa. Uchwała nie określiła terminu opracowywania i zatwierdzania planów techniczno-ekonomicznych tych przedsiębiorstw, które rozliczają się w roku gospodarczym (leśnictwa i rolnictwa).

Przedsiębiorstwa lasów państwowych począwszy od 1956 r. stosują jako okres obrachunkowy rok gospodarczy. Przejście to było podyktowane przyrodniczymi warunkami, w których zamyka się całość działalności eksploatacyjno-hodowlanej przedsiębiorstw lp. Cykl produkcyjno-hodowlany trwa od 1.X. — do 30.IX. następnego roku. Celowość tego przedsięwzięcia podyktowana była usprawnieniem metody planowania i zarządzania gospodarką leśną. Przyjęcie odmiennego niż w innych resortach roku gospodarczego ma stwarzać bardziej prawidłowy system: rozliczeń z działalności produkcyjno-finansowej, przeprowadzenia rachunku kosztów i jego ewidencji, oceny efektywności osiągniętych wyników itp.

Pomimo tych pozytywnych przesłanek po wprowadzeniu odmiennego roku gospodarczego w przedsiębiorstwach lasów państwowych wystąpiły poważne trudności tak na szczeblu jednostek produkcyjnych jak i zarządzających, których skutki wpływają ujemnie na przebieg wykonywania planowanych zadań.

Instrukcja Komisji Planowania ustala zasady sporządzania rocznych projektów resortowych planów gospodarczych, a z kolei resorty i zjednoczenia na podstawie instrukcji Komisji Planowania oraz Ministerstwa Finansów ustalają zasady do sporządzania techniczno-ekonomicznych planów przedsiębiorstw.

W zakresie leśnictwa opracowuje się 2 plany, a mianowicie: roku kalendarzowego przez Ministerstwo Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego; roku gospodarczego — przez Lasy Państwowe.

Terminy opracowania i przesłania do Komisji Planowania i Ministerstwa Finansów zatwierdzonych planów przez przedsiębiorstwa lasów państwowych ustalane są specjalną uchwałą, termin ten przypada zwykle na sierpień roku poprzedzającego rok objęty planem.

Terminy te są tak ustalane, by przedsiębiorstwa mogły najpóźniej w pierwszych miesiącach nowego roku gospodarczego opracować i zatwierdzić plany techniczno-ekonomiczne.

Jak okazało się w rzeczywistości, w okresie wielu lat, przedsiębiorstwa lasów państwowych w zasadzie przez prawie pół roku gospodarczego nie mają opracowanych i zatwierdzonych planów techniczno-ekonomicznych. To znaczy, że przedsiębiorstwa, praktycznie rzecz biorąc, wykonują zadania bez określenia, w jakiej wysokości i przy jakich nakładach środków finansowych zadania te powinny być wykonane. Jeśli do tego dodać, że działalność lasów państwowych jest działalnością sezonową, a więc niektóre zadania nie występują w drugim półroczu roku gospodarczego

i wskutek tego przedsiębiorstwa albo wykonują je za wysoko albo z poważnym niedoborem.

Taka sytuacja powoduje osłabienie roli planów jako instrumentu planowania i zarządzania, plan staje się mało skutecznym narzędziem w działalności bieżącej leśnictwa. W roku gosp. 1966/67 i w latach następnych przedsiębiorstwa lasów państwowych zatwierdziły plany te w 6 miesięcy po rozpoczęciu nowego roku gospodarczego.

Problem wcześniejszego opracowywania planów przedsiębiorstw lasów państwowych był przedmiotem wielu dyskusji, lecz zagadnienie odpowiednich posunięć organizacyjno-technicznych mających na celu opracowanie planów techniczno-ekonomicznych przed rozpoczęciem nowego roku gospodarczego, stało w martwym punkcie.

Na tle przedstawionej sytuacji istnieje pilna potrzeba uzdrowienia tego odcinka pracy zwłaszcza, że w innych działach gospodarki narodowej zarysował się w ostatnich latach wyraźny postęp tak w planowaniu jak i w zarządzaniu. Fakt istnienia roku gospodarczego w leśnictwie stwarza trudności w terminowym opracowaniu planów techniczno-ekonomicznych leśnictwa, ponieważ Narodowy Plan Gospodarczy i budżet jest sporządzany i uchwalany na rok kalendarzowy. W związku z tym przedsiębiorstwa lasów państwowych otrzymują ostateczne wskaźniki w październiku-listopadzie tj. w I kwartale nowego roku gospodarczego.

Istnienie dwóch okresów planistycznych tj. roku gospodarczego i kalendarzowego w przedsiębiorstwach lasów państwowych nie ułatwia, a utrudnia terminowe opracowanie planów.

Jest to pewnego rodzaju sytuacja paradoksalna, gdyż wskaźniki ustalone w NPG i budżecie na rok kalendarzowy pomimo ich charakteru dyrektywnego są nieobowiązujące. Jednostki lasów państwowych porzucając od okręgowych zarządów lasów państwowych w dół, planują i wykonują zadania tylko w roku gospodarczym. Natomiast rola resortu i Lasów Państwowych ogranicza się do szacunkowego przekształcenia niektórych danych z przedsiębiorstw lasów państwowych z roku gospodarczego na rok kalendarzowy. Wytworzyła się w związku z tym nieprawidłowość na odcinku analizy wykonania planu NPG i budżetu w zakresie leśnictwa.

Powstaje pytanie, co właściwie obowiązuje i za jaki okres należałoby dokonywać oceny działalności leśnictwa. Ponieważ dla roku kalendarzowego przyjmuje się pewne wielkości w planie raczej szacunkowe, brak jest materiałów statystyczno-analitycznych do dokonania pełnej oceny funkcjonowania poszczególnych ogniw w leśnictwie. Dlatego też powstaje wiele wątpliwości co do potrzeby stosowania dwóch okresów obrachunkowych. Jest sprawą niezaprzeczalną, że w roku gospodarczym zawierają się wszystkie przesłanki do dokładnej oceny pracy jednostek gospodarczych. Jednak w celu wyjścia z impasu należałoby rozważyć możliwość przejścia leśnictwa na jeden okres obrachunkowy, który by nawiązywał do całej gospodarki narodowej.

Praca wpłynęła do Komitetu Redakcyjnego 6 marca 1970 r.

Краткое содержание

Автор доказывает, что применение на предприятиях государственных лесов хозяйственного года (от 1.X до 30.IX следующего года, в отличие от других предприятий народного хозяйства, создает трудности в масштабах производственных и административных единиц, отрицательно влияя на ход выполняемых заданий. В то же время в Министерстве Лесного Хозяйства и Деревообрабатывающей Промышленности план охватывает календарный год. Возникают трудности в разработке в срок технико-экономических планов для лесного хозяйства. Автор видит выход из этого положения в переходе лесного хозяйства на расчетный (балансовый период охватывающий народное хозяйство в целом.

Summary

Author evidences that the use of economic year (from October 1 until September 30 of the following year) in state forest enterprises, differently than in other enterprises of national economy, brings about difficulties at the level of production and management units negatively affecting the course of performed by them tasks. On the other hand in the Ministry of Forestry and Woodworking Industries the plan includes calendar year. There arise difficulties in the timely development of technical and economic plans for forestry. The shift of forestry to the account period valid in the whole national economy would solve the situation in the opinion of author.